

Calendar; A Sign to Reconstruct the Identity of Zoroastrians: A Case Study of Zoroastrian Society in Yazd and Tehran

Fariba Seddighi *

Assistant Professor of Anthropology, Faculty of Social Science, University of Yazd, Yazd, Iran

Abstract

Minority groups are trying to define their group boundaries to maintain their identity. Time and calendar are the main means for building the identity of groups. Iranian Zoroastrians, who are the heirs of ancient Iranian religion and culture, construct their identity. Therefore, I want to understand the reconstruction of Zoroastrians' identity in contemporary Iran, emphasizing the calendar. For this purpose, I focused on multi-sited ethnographic methods and documentary studies. Going back and forth between the field's findings and the anthropology theories determined that the reconstruction of identity boundaries accompanied the redefinition of their cultural elements such as ethical values and customs. According to the findings, Zoroastrians try to maintain their group boundaries by focusing on chronology and highlighting religious occasions. Also, by focusing on the Mehrgan, Sede, and Tirgan festivals, they link their identity to Iran and thus establish their link with Iranian national identity.

Keywords: Zoroastrians, Redefine identity, Group identity, National identity, Calendar.

* Corresponding Author: seddighi.fariba@yazd.ac.ir

How to Cite: Seddighi. F. (2023). Calendar; A Sign to Reconstruct the Identity of Zoroastrians: A Case Study of Zoroastrian Society in Yazd and Tehran, *Quarterly Journal of Social sciences*, 30(102), 31-64. DOI: 10.22054/qjss.2024.78128.2754

1. Introduction

Since time is a fundamental concept for humans, they've developed clocks and calendars to keep track of it. Calendars play a vital role in connecting the past, present, and future. Additionally, assigning specific ceremonies to days or months allows calendars to serve as a tool for preserving national or group identity. Throughout history, this has led to political leaders manipulating calendars to align with their agendas. However, cultural groups often strive to maintain their own calendars.

This phenomenon is evident in Iran's recent history. During the Pahlavi era, the official calendar underwent several changes. First, the lunar Hijri calendar was replaced with a solar Hijri one, with Arabic month names swapped for Iranian ones. Later, under Pahlavi II, the calendar briefly reflected the ideology of antiquarian nationalism. Following the Islamic Revolution, the official calendar shifted to reflect Islamic values, aligning with the new national identity being constructed. Notably, religious minority groups, like the Zoroastrians, often maintain their calendars to manage their religious practices and rituals.

In essence, calendars act as tools for emphasizing group identity through the recording of important occasions. Recognizing the significance of calendars in defining group boundaries, this study aims to explore how the Zoroastrian calendar plays a role in reshaping the group identity of Zoroastrians, who consider themselves custodians of ancient Iranian heritage.

Research Question(s)

In this research, I want to answer two questions: what are the Time policies of Zoroastrians against the official discourse? What do Zoroastrians use signs and symbols to redefine the insider group against the official discourse?

2. Literature Review

To analyze this topic, I examined research on religious minorities worldwide, with a particular focus on studies conducted in Iran. Bekerman analyzed the experiences of minority groups and their strategies for preserving identity in the face of government policies. Sa'ad Salloum (2013) studied Iraqi minorities, concluding that understanding them requires attention to their historical and collective

memory. Baussant (2013) investigated Jewish identity reconstruction, focusing on literary works, autobiographies, and historical figures.

Research on Iranian minority groups can be divided into two main categories. The first group, including Sansarian (2000) and Amant (2011), analyzed how minority groups reconstruct their identities in opposition to government policies. The second group focused on internal changes within minority groups.

3. Methodology

I conducted ethnographic research on Zoroastrian communities starting in 2016. This involved observing their ceremonies and conducting interviews. Initially, I planned to interview a Zoroastrian friend, but when my role shifted to a researcher, they became uncomfortable participating. As a result, I began exploring Zoroastrian neighborhoods to find other individuals willing to be interviewed.

4. Results

The Zoroastrian calendar has served as a system for measuring time and organizing religious life. Under the Sassanid dynasty, Ardeshir and Tansar implemented reforms to strengthen the government, including calendar changes. Two major reforms occurred during this period, with the second focusing on religious aspects. The calendar continued to evolve after the arrival of Islam in Iran. Influenced by Indian seasonal calendars, Ki Khosrau sought to align Zoroastrian calculations with a new national calendar. He convinced Zoroastrian leaders in Yazd and Kerman, and in 1317, the seasonal chronology, known as the "ancient calendar," was adopted by Zoroastrians in Iran. Zoroastrians outside of Iran have also proposed calendar changes. Foreign scholars, concerned about the discrepancy between the official calendar and the Zoroastrian one, suggested modifications. Mobad proposed using the Jalali chronology as a more accurate system, but this change was not accepted. The Zoroastrian calendar plays a crucial role in reconstructing Zoroastrian identity. It serves as a reminder of religious ceremonies, including prayer times, dietary restrictions, and festival dates. The calendar also helps to preserve Zoroastrian cultural traditions, such as the emphasis on celebration and joy. Certain festivals, like Sede, Tirgan, Gahanbar Panji, and Mehrgan, are particularly important as they connect Zoroastrians to their Iranian national identity.

6. Conclusion

Those in power have historically sought to control time. Calendars, as tools for measuring time, offer a means to exert this control. By manipulating the emphasis on national and religious occasions, those in power can shape the way time is experienced. The Zoroastrian chronology serves as a reminder of religious beliefs and practices. It outlines specific times for prayer, dietary restrictions, and festivals. These reminders contribute to the formation of an ideal Zoroastrian identity, which is reflected in daily life, speech, and behavior. Beyond religious ceremonies, the chronology emphasizes festivals and celebrations. This focus on joy and national occasions creates another aspect of Zoroastrian identity. The chronology suggests that an ideal Zoroastrian should not mourn but celebrate even death. The chronology also highlights the importance of Iran and its national identity. Festivals like Tirgan, Mehrگان, and Sedeh emphasize the preservation of Iranian culture, which provides Zoroastrians with a sense of security and strength.

Acknowledgments

I am deeply thankful to the Zoroastrian communities in Yazd and Tehran for welcoming me and providing insightful answers to my inquiries. Their generosity has been invaluable in my exploration of Zoroastrian identity.

گاهشماری؛ نشانه‌ای برای بازتعریف هویت زرتشتیان: مطالعه موردی جامعه زرتشتی در دو شهر یزد و تهران

فریبا صدیقی * | استادیار گروه مردم‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

چکیده

گروه‌های متعدد فرهنگی، زبانی و دینی در جامعه تلاش دارند تا با ارائه تعریفی از هویت گروهی، مرزهای گروهی خود را از دیگر گروه‌های موجود در جامعه متمایز سازند و هویت خود را حفظ نمایند. توجه به زمان و تقویم یکی از ابزارهای برساخت هویتی گروه‌های جامعه است. زرتشتیان ایران که وارثان دین و فرهنگ ایران باستان هستند، از این امر مستثنی نیستند؛ بنابراین، هدف مطالعه حاضر فهم بازسازی هویت زرتشتیان در ایران معاصر با تأکید بر گاهشماری است. بدین منظور، در این مطالعه بر روش مردم‌نگاری چند مکانه و مشاهده و مصاحبه به‌عنوان ابزارهای اصلی آن و مطالعات اسنادی تمرکز شد. رفت‌و برگشت میان یافته‌های میدان و تحلیل آن‌ها و نظریات انسان‌شناسی مشخص نمود که بازتعریف مرزهای هویتی همراه با بازتعریف عناصر فرهنگی آنان شامل، ارزش‌های اخلاقی، آداب و رسوم است. مطابق با یافته‌ها، زرتشتیان با تمرکز بر گاهشماری و برجسته‌سازی مناسبت‌های دینی تلاش می‌کنند مرزهای گروهی خود را حفظ نمایند. همچنین با تمرکز بر جشن‌های مهرگان، سده و تیرگان هویت خود را به ایران پیوند می‌زنند و بدین ترتیب پیوند خود را با هویت ملی ایرانی برقرار می‌سازند.

کلیدواژه‌ها: زرتشتیان، بازتعریف هویت، هویت گروهی، هویت ملی، گاهشماری.

طرح مسأله

زمان به مثابه یک جریان که از گذشته آغاز و تا آینده نامتناهی ادامه دارد برای انسان درک‌ناپذیر بوده است؛ بنابراین، انسان تلاش نموده با ساخت ابزارهایی از قبیل ساعت، تقویم و... بر مفهوم زمان تأثیر بگذارد (Erikson, 2003:62). در واقع، طرح تقویم تلاش‌های نخستین بشر برای توضیح بعد زمان به عنوان رابط و حلقه اتصال خاطرات گذشته، پیش‌بینی آینده، نظم دادن به زندگی فردی و اجتماعی، برنامه‌ریزی آسان و توجه به آیین‌ها و مناسک دینی و جمعی بر اساس حرکات طبیعی و نجومی بود؛ بنابراین، تقویم‌ها را می‌توان محل تلاقی طبیعت و فرهنگ نامید. بدین ترتیب زمان یک بعد عینی و یک بعد نمادین می‌یابد. بعد عینی همان چیزی است که بشر از مشاهده تکرار برخی از رویدادهای طبیعی مانند شب و روز، تکرار سالانه فصل‌ها به آن دست یافت. بعد نمادین، ناشی از نسبت دادن برخی رخدادها یا باورهای مذهبی یا غیرمذهبی به بعضی از روزها، ماه‌ها، سال‌ها است (Erikson, 2003:86). علاوه بر این، تقویم و مناسبت‌های آن، اهمیت اساسی برای حفظ وحدت ملی و مرزهای سرزمینی دارد. در نتیجه، برای سیاست‌گذاران اهمیتی همسنگ دین و زبان پیدا می‌کند. در همین راستا با تغییر حکومت‌ها، سیاست‌گذاران متناسب با ایدئولوژی‌های خود تغییراتی در تقویم ایجاد نمودند و زمان را به دلخواه خود نظم دادند. به عنوان مثال؛ بعد از انقلاب روس و انقلاب فرانسه سیاستمداران به فکر تغییر در تقویم افتادند (Ibid, 65). این تغییر در تقویم در تاریخ معاصر ایران مشهود است. در دوران پهلوی اول، تقویم هجری قمری به هجری شمسی و نام عربی ماه‌ها به نام ایرانی تغییر یافت (Abrahamian, 2003:151). در زمان پهلوی دوم در راستای ایدئولوژی ناسیونالیسم باستان‌گرا، برای مدت کوتاهی، تاریخ دو هزار و پانصدساله شاهنشاهی به جای تاریخ هجری شمسی مبنای تقویم رسمی کشور شد (Baghi, 2004: 221-226). در سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تقویم رسمی بر اساس ارزش‌های اسلامی و در راستای ساخت هویت جدید شهروندان بود (Sorooshfar, 2019:69)؛ اما باید توجه داشت در کنار تقویم رسمی جوامع، گروه‌های اقلیت دینی برای پاسداشت

مناسبت و مناسک دینی خود، تقویم‌هایی تهیه می‌کنند. تهیه تقویم گروه‌های دینی گوناگون جامعه در طول تاریخ مطرح بوده است به‌عنوان مثال؛ مسیحیان در سال ۳۰ میلادی با ثبت مقبره شهدا در تقویم میلادی تلاش کردند تا مرزی بین خود با یهودیان بکشند (Erikson, 2003:82)

به عبارتی با تقویم و ثبت مناسبت‌ها می‌توان بر هویت گروهی تأکید نمود متناسب با اهمیت تقویم برای تعریف مرز گروهی در مطالعه حاضر سعی دارم به جایگاه تقویم در بازتعریف هویت گروهی زرتشتیان، به‌عنوان پاسداران میراث ایران باستان، پردازم و در این راستا به سؤالات «زرتشتیان در برابر تقویم رسمی چه سیاست‌های زمانی را اتخاذ می‌کنند؟» «از چه نشانه‌ها و نمادهایی برای بازتعریف گروه خودی در برابر گفتمان رسمی استفاده می‌کنند؟» پاسخ دهم. مطالعات پیشین درباره تقویم و بازتعریف هویت (Sorooshfar, 2019 Sorooshfar, 2021, Niechcial, 2019). با توجه به مفاهیم حافظه و هویت بوده است. در این مطالعه قصد دارم با تمرکز بر مفاهیم «تمنا» و «هویت‌یابی» به بررسی بازتعریف هویت زرتشتیان پردازم. بدین منظور، در نوشتار حاضر بعد از صحبت درباره پیشینه تحقیق، چارچوب مفهومی، روش تحقیق، به سیر تاریخی گاهشماری زرتشتیان و بازتعریف هویت ایرانی/زرتشتی می‌پردازم.

پیشینه تحقیق

در بررسی پیشینه پژوهش حاضر ابتدا به بررسی مطالعات مرتبط با اقلیت دینی در سراسر جهان و بعد از آن مطالعات گروه‌های اقلیت دینی در ایران پرداختم. در این مطالعات توجه به ساخت هویت دینی در جامعه اکثریت مورد توجه پژوهشگران بوده است. بکرمن^۱ در کتاب «آموزش فرهنگی - پایداری فرهنگی» (2008) به تجربه اقلیت‌های دینی و توان آن‌ها برای پایداری و ادامه حیات در جامعه می‌پردازد. به نظر وی، مفاهیم جریان غالب و جامعه لیبرال منجر به ایجاد رابطه نابرابر در مواجهه گروه‌های اکثریت با گروه‌های اقلیت و

---

1 Bekerman

دیگر گروه‌ها می‌شود و این مفاهیم دوگانه اکثریت/اقلیت، جهانی/خاص را بازآفرینی می‌کند. درحالی‌که این مفاهیم ساختگی هستند و در فضاهای عمومی شاهد رابطه مستمر بین گروه‌های گوناگون هستیم. وی به آموزش‌های رسمی و غیررسمی که در زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، تاریخی، اقتصادی گروه‌های اقلیت اتفاق می‌افتد توجه دارد. همچنین در پژوهش خود به این موضوع می‌پردازد که با ابلاغ قوانین دولت مرکزی چگونه گروه‌های اقلیت هویت خود را بازتعریف می‌کنند. سعد سلوم^۱ (2013) در کتاب «اقلیت‌ها در عراق: حافظه، هویت و مخاطرات» ضمن معرفی اقلیت‌های عراق سعی دارد به راهکاری برای حفظ و پایداری این گوناگونی فرهنگی در عراق دست یابد. سلوم معتقد است باید حافظه تاریخی و جمعی اقلیت‌ها را فهم نمود تا از این طریق به فهم خواسته‌ها و استراتژی آنان برای رسیدن به خواسته‌ها پی برد. میشل بوسانت^۲ (2013) در مقاله «غریبه‌ای بدون بازگشت: یهودی مصری بودن» به حافظه جمعی یهودیان مصر توجه دارد که از نیمه دوم قرن بیستم به فرانسه تبعید شدند. آنان برای بازتعریف هویت خود به نوشته‌های ادبی، خود زندگینامه‌ها، شخصیت‌های تاریخی توجه دارند. مقاله با متنی ادبی از کتاب قصه‌های الکساندری شروع می‌شود که شهری مابین دریا و بیابان در مصر است. با کمک این نوشته‌ها یهودی‌ها با تأکید بر دین (یهودی بودن)، مصری بودن و زبان هویت خود را می‌سازند.

مطالعاتی که در مورد گروه‌های اقلیت در ایران انجام شده است را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد. گروه اول، مطالعاتی هستند که معتقدند گروه‌های اقلیت در کنش‌های مقاومتی با ساختار حاکمیت به تعریف خود می‌پردازند. سانساریان (2000) در کتاب اقلیت‌های دینی ایران، به مواضع سیاسی تأثیرگذار بر زندگی اقلیت‌های دینی می‌پردازد و تمامی مناسبات را در دوگانه حاکمیت و مردم قرار می‌دهد. مهرداد امانت (2011) در کتاب هویت یهود در ایران نیز سیر تاریخی تغییرات یهود را بر اساس ساختار حاکمیت می‌سنجد. این گروه از مطالعات به دلیل توجه صرف به روابط گروه اقلیت با ساختار

1 Sa'ad Salloum

2 Michèle Baussant

حکومت به روابط این گروه‌ها با دیگر گروه‌های جامعه و پویایی درون‌گروهی توجهی ندارند. گروه دوم، آن دسته از مطالعاتی را در برمی‌گیرد که پویایی و تحولات درونی گروه‌های اقلیت و روابط با آن دیگر گروه‌ها را در نظر دارد. تمرکز این گروه از مطالعات بر بازتعریف هویت و حفظ مرزهای گروهی اقلیت‌ها در برابر جامعه غالب است. مطالعات عربستانی در مورد صابئین مندایی به بررسی تغییر و تحولات درون‌گروهی صابئین مندایی می‌پردازد. عربستانی (2004) نشان می‌دهد صابئین مندایی به‌عنوان یک گروه قومی-مذهبی که در جنوب ایران و عراق زندگی می‌کنند و وارثان سنت دینی گنوستیکی هستند. به دلیل شرایط زندگی همیشه تحت خطر نابودی بودند بنابراین آنان مرزهای قومی خود را با توجه به مناسک پاکی و تکرار آن حفظ می‌کنند. صفاری (2018) با توجه به مفهوم مرزهای قومی بارث، موقعیت خواجه‌نوها در کلاردشت را بررسی می‌کند. وی نشان داد مرز بین گروه اهل حق و گروه‌های دیگر متناسب با موقعیت اجتماعی، سیاسی و منطقه‌ای متفاوت می‌شود. کردها در کلاردشت با ویژگی‌هایی مثل تبعیدی بودن، مسلمان بودن، خلوص در باورهای دینی، مرز هویتی و قومی خود را می‌سازند بدین معنی که هویت فرهنگی این گروه با باورهای دینی آنان آمیخته است و همه چیز به صورت نمادین در دین و مناسک دینی آنان جمع شده است. ازدواج بین دو گروه کرد و گیلک صورت می‌گیرد اما همچنان بین این دو گروه حساسیت‌هایی وجود دارد و دائماً خود را از یکدیگر جدا می‌کنند.

فاضلی، رسولی (2013) با توجه به مفهوم فرهنگ‌پذیری به بررسی روابط ارامنه تهران با گروه اکثریت می‌پردازند. ارامنه نسبت به ارمنستان دلبستگی دارند اما زندگی به مدت چند نسل در ایران سرمایه اجتماعی و حافظه تاریخی برای آنان به وجود آورده است و آنان را از نظر اقتصادی به ایران پیوند می‌زند اما ارامنه همچنان بر تفاوت‌های خود با جامعه بزرگ‌تر تأکید دارند این تفاوت‌ها از طریق زبان، مذهب، الگوهای رفتاری و اقامت خود را نشان می‌دهد. از سوی دیگر ارامنه‌ای که به واسطه تجارت، بازار کار، هنر توانسته‌اند از باورهای فرهنگی درون‌گروهی فاصله بگیرند فشار فرهنگی کمتری را در تعاملات بین فرهنگی تجربه می‌کنند. رسولی در مطالعه دیگری (2015) با مفاهیم حافظه جمعی، تئوری

ملی‌گرایی جدید به بررسی نقش حافظهٔ جمعی ارامنه در ساخت هویت و تعامل آنان با دیگران می‌پردازد. با وجود اسکان طولانی‌مدت جامعهٔ ارامنه در ایران همچنان هویت خود را با عناصر فرهنگی سرزمین آبا و اجدادی‌شان حفظ کرده‌اند به همین جهت هویت آن‌ها محتوای ملی‌گرایانه دارد که در اثر سال‌ها دوری از وطن و از خلال نمادپردازی درون‌گروهی رنگ و بوی آرمان‌خواهانه گرفته است.

مطالعات در حوزهٔ علوم اجتماعی دربارهٔ زرتشتیان انگشت‌شمار است در این مورد می‌توان به مطالعات مری بویس (2007, 2005, 2002, 1969, 1988)، مایکل فیشر (1973)، نوید فوزی (2011)، لیلا صبوری (2009)، سمیه مؤمنی (2017, 2018) اشاره داشت. این مطالعات با تمرکز بر پژوهش میدانی انجام شده است. تمرکز مطالعه بویس و فیشر بر زرتشتیان یزد بود در حالی که فوزی، صبوری، مؤمنی مطالعات خود را در میان زرتشتیان ساکن در تهران انجام دادند. فیشر (1973) و فوزی (2011) زرتشتیان را در مواجهه با گفتمان اسلامی، تاریخ مطالعه نمودند. این دو مطالعه اطلاعات ارزشمندی درباره ارتباط زرتشتیان با گروه اکثریت و دیگر گروه‌های دینی و نحوه بازتعریف خود به دست می‌دهد اما زرتشتیان ایران فقط در برابر گفتمان اسلامی خود را تعریف نمی‌کنند بلکه بخشی از هویت‌یابی آنان با توجه به پارسیان هند و مدرنیته انجام می‌شود. صبوری (2009) با کمک مفهوم مری داگلاس دربارهٔ هویت گروهی و حفظ مرزها به بررسی مفاهیم پاکی و ناپاکی در میان زرتشتیان پرداخته است و از چگونگی هویت‌یابی زرتشتیان در برابر گروه اکثریت مسلمان به‌عنوان گفتمان غالب سخنی به میان نمی‌آورد. مؤمنی (2017) با کمک مفهوم رؤیت‌پذیری به بررسی زندگی زرتشتیان در فضای شهر تهران می‌پردازد. برای بررسی رؤیت‌پذیری از چهار شاخص مکان، رسانه‌ها، مناسک، پوشش بهره می‌برد. بنابر مطالعه وی زرتشتیان در سه شاخص مکان، پوشش، مناسک، رسانه مکتوب رؤیت‌ناپذیر هستند و شاید رسانه‌های الکترونیکی بیشترین سهم را در رؤیت‌پذیری زرتشتیان داشته باشند. در مطالعه دیگری مؤمنی (2018) با توجه به مفهوم زیست اجتماعی که از دههٔ ۷۰ میلادی به دلیل مهاجرت، تکثرگرایی، درهم‌آمیختگی در اروپا بحث‌برانگیز شده بود، به

مطالعه زرتشتیان تهران می‌پردازد. زیست اجتماعی زرتشتیان از خلال چهار مقوله علل کاهش جمعیت زرتشتیان، تمایز میان خود و دیگری، به حاشیه رانده شدن، کنش برای به رسمیت شناخته شدن قابل فهم است بنابراین زرتشتیان در جامعه ایرانی به شکل مسالمت آمیز زندگی می‌کنند و وضعیت ویژه‌ای دارند که مشمول دو الگوی همانندگرایی و چندفرهنگ‌گرایی نمی‌گردند؛ اما مؤمنی در مطالعه خود به ایرانی بودن زرتشتیان و این امر که آنان وارثان دین باستانی ایران هستند توجهی ندارند و زرتشتیان را گروهی مهاجر می‌داند که از ۳۰ قرن پیش در ایران زندگی می‌کردند. این مسئله می‌تواند فهم زیست اجتماعی و کنش زرتشتیان با دیگران را با مشکل روبه‌رو سازد. در نهایت مطالعه نیشابلی (2019) که با مفاهیم حافظه و هویت، تقویم زرتشتیان را به‌عنوان یک نشانگر هویتی در نظر می‌گیرد.

چارچوب مفهومی

پژوهش حاضر بر مفاهیم تمنا و هویت‌یابی مارک براکر^۱ متمرکز است. مفهوم تمنا در راستای چرخش در مطالعات علوم اجتماعی، توجه به عاملیت و ذهنیت انسانی و پیوند دوباره انسان‌شناسی و روانکاوی به مطالعات انسان‌شناسی و علوم اجتماعی راه یافت (Bent, 2007:90-91, Groark, 2019:14).

تمنا و آرزو هر دو ترجمه فارسی واژه Desire انگلیسی هستند و کلمه Desire در برابر واژه آلمانی Wunsch قرار دارد که در انگلیسی به Wish به معنای خواهش و آرزو ترجمه شده است اما چون این واژه آلمانی چیزی بیش از خواهش را القا می‌کرد از واژه انگلیسی Desire در برابر آن استفاده شده است (Arabestani, 2105:97). در زبان فارسی تمنا به معنای درخواست، التماس، آرزو و خواهش است (Moeen, 2000:42) و آرزو به معنی خواهش، کام، مراد، چشمداشت، امید، توقع، انتظار، شوق، اشتیاق است (Moeen, 2000:42) و هر دو واژه را می‌توان در برابر واژه Desire قرار داد؛ بنابراین در متن حاضر

---

1 Mark Bracher

برای جلوگیری از آشفتگی متن از واژه تمنا استفاده کردم.

تمناً مانند هر موضوعی دیگری که به انسان مرتبط است در اجتماع و در ارتباط با دیگری شکل می گیرد. والدین اولین دیگری هستند که کودکان با آنها ارتباط می یابند و تلاش می کنند خود را با ایده آل هایی که مورد تأیید والدین است، منطبق سازند (Bracher, 1993:34). در این دوره از زندگی، کودکان برای تأیید به دنبال شبیه شدن به والدین هستند و با عبور از دوران کودکی و رسیدن به بزرگسالی، اهداف و آرزوهای خود را از فرهنگی که در آن زندگی می کنند، می گیرند (Yalom, 2019:286) و تلاش می کنند خود را با ایده آل هایی که در جامعه و فرهنگ مطرح است هماهنگ سازند. هر زمان می خواهیم شبیه کسی شویم یا چیزی به دست آوریم تمنایی در حال رخ دادن است در این شرایط ما انسان ها خودمان را تعیین هويت کنیم یا با چیزی و کسی این همانی^۱ کنیم. مطابق با نظر براکر، تعیین هويت خودمان با دیگری نوعی از تمنا و آرزومندی است که در چهار سطح و در ارتباط با دیگری تعریف می شود:

الف- ما آرزو داریم موضوع خواستن، تحسین دیگری باشیم. ب- می خواهیم با دیگری این همانی داشته باشیم. ج- دیگری ما را به عنوان منبع لذت تصاحب کند. د- من دیگری را به عنوان منبع لذت مال خود کند (Bracher, 1993:20).

هویت یابی در سه سطح نمادین، خیالی و واقعی که لکان مطرح می کند، رخ می دهد. در سطح نمادین، هویت یابی با برخی قوانین، باورها و ارزش ها صورت می گیرد و فرد با چیزی که می توان آن را آرمان من نامید، این همانی می کند. آرمان من، آرمان های فرهنگی هستند که فرد هویت خود را در این همانی با آنها می جوید (Arabestani, 2105:44). آرمان های فرهنگی در جامعه در رفتار و گفتار تکرار می شوند و بدین ترتیب افراد به عنوان الگوهای ایده آل آنها را فرا می گیرند. از دیگر سو، افرادی در جامعه مورد پذیرش قرار می گیرند که آن دسته از ویژگی ها که توسط دیگری یا نظم نمادین (یا آرمان من) به رسمیت شناخته شده است را دارند یا سعی می کنند خود را به این ویژگی ها نزدیک سازند

---

1 Identification

(Bracher, 1993:23).

سطح دوم هویت‌یابی، هویت‌یابی تخیلی است که در ساحت تخیلی قرار دارد. در اینجا فرد به دنبال این‌همانی با تصویری است که خودآرمانی‌اش را در آن می‌بیند. تصویر من آرمانی چگونه است؟ انسان ایرانی که من تصویر می‌کنم چه تصویری دارد؟ تصویر زندگی آرمانی چیست؟ در اینجا تصویری مهم است که سوژه خود را با آن تطبیق می‌دهد و با آن این‌همانی می‌کند و به سمت آن حرکت می‌کند (Arabestani, 2105:45).

در این مرحله از هویت‌یابی، تصاویر نقش مهمی در ساخت هویت دارند، این تصاویر با دیدن تصویر خود در آینه آغاز می‌شود و با تلاش برای نزدیک ساختن خود به تصویری که از سمت بزرگ‌ترها، در کتب، داستان و فیلم‌ها نشان داده می‌شود، ادامه می‌یابد (Arabestani, 2105:33-38).

تمنای افراد در سپهر امر واقع به دو سمت است. از یک سو، برخی افراد به نگهداری اشیاء و کالاهای علاقه‌مند می‌گردند کلکسیون‌های مجموعه‌اشیاء موردعلاقه خود را جمع‌آوری می‌کنند. از دیگر سو، برخی افراد و گروه‌ها به سمت ایدئولوژی‌های ناسیونالیسم و نژادپرستی می‌روند در این جایگاه، افراد ویژگی‌هایی را به خود نسبت می‌دهند که آنان را از دیگر گروه‌ها برتر می‌سازد (Bracher, 1993:44). در این مطالعه با تمرکز بر گاهشماری زرتشتیان تلاش می‌کنم تا در سطح نمادین، آرمان‌های فرهنگی زرتشتیان که در کلام و رفتار تکرار می‌شود، فهم شود. به عبارتی گاهشماری زرتشتیان چه تصویری از انسان زرتشتی ارائه می‌دهد؟ و آنان چه تصویری از خود در سطح واقع می‌سازند؟ در سطح هویت‌یابی تخیلی، این موضوع بررسی می‌شود که فرد زرتشتی چگونه خودش را می‌بیند و تعریف می‌کند و دوست دارد به سمت چه ایده‌آلی حرکت کند؟

روش تحقیق

در پژوهش حاضر از روش مردم‌نگاری استفاده کردم. مردم‌نگاری مستلزم آمیختگی عمیق و طولانی با یک دنیای اجتماعی است (Blaikie, 2013:314)؛ بنابراین، از اردیبهشت ۱۳۹۵ مطالعات میدانی شامل مشاهده، مصاحبه و گفتگوهای غیررسمی درباره فرهنگ و

آداب و رسوم زرتشتیان را در محلات زرتشتی‌نشین شهر یزد (کثنویه، نصرآباد) و روستای چم در شهرستان تفت آغاز کردم. حین گفتگو از آنان خواستم درباره «آداب و رسوم»، «شرکت در مراسم دینی»، «اعتقاداتشان»، «مراسم ازدواج» و «مراسم مرگ» برایم بگویند؛ اما برای مصاحبه‌های رسمی در ابتدای مطالعات میدانی به سراغ دوستان و آشنایان رفتم به این امید که سابقه آشنایی برای ورود به میدان کمک خواهد نمود؛ اما وقتی صحبت از پژوهش و مطالعه شد و جایگاه من از دوست به پژوهشگر و دانشجو تغییر یافت، دوستان تمایل اندکی برای همکاری نشان دادند و با این استدلال که ما اجازه صحبت درباره دینمان را نداریم و تبلیغ محسوب می‌شود به معرفی کتاب‌هایی در مورد تاریخ و مراسم دینی اکتفا کردند. این تجربه که دوستان و آشنایان نزدیک همیشه نمی‌توانند فرآیند ورود به میدان را تسهیل کنند برای دیگر پژوهشگران پیش آمده بود به‌عنوان مثال؛ بارت در مطالعه پارادایز به سراغ دوستانش رفت اما در نهایت به این نتیجه رسید که انتخاب دوستان به‌عنوان مطلعین کلیدی مناسب نبوده است چون نقش پژوهشگری به از دست رفتن دوستی‌ها منجر می‌شود (2008:239). بعد از آن، مطالعات میدانی را با پرسه‌زدن در محلات زرتشتی‌نشین مثل کوچه بیوک، مریم‌آباد، کثنویه و تلاش برای کسب اعتماد ادامه دادم. هم‌زمان با مطالعات میدانی، برای آشنایی با زرتشتیان و آموزه‌ها و باورهای دینی آنان به مطالعه تحقیقات پیشین در این حوزه پرداختم. انتخاب پژوهش‌های پیشین بر اساس ویژگی‌هایی شامل نگاه تئوریک، روش، میدان و زمان مطالعه بود. در این راستا، ابتدا به سراغ کتاب‌های مری بویس با عناوین «دیانت زرتشتی»، «چکیده تاریخ کیش زرتشت»، «زردشتیان: باورها و آداب دینی آن‌ها» و «آیین زرتشت کهن‌روزگار و قدرت ماندگارش» رفتم. بعد از آن، کتاب‌های درآمدی بر شرایط اجتماعی و اقتصادی زرتشتیان یزد در دوران قاجاریه و رویکرد حکومت به زرتشتیان در عهد ناصری نوشته علی‌اکبر تشکری، مقاله نیشابل با عنوان تقویم به‌مثابه نشانگر هویت زرتشتیان در ایران را مطالعه کردم. هم‌زمان با مطالعه کتاب، یادداشت‌هایی با مضامین آموزه‌های دینی، اعتقادات و باورها، شرایط اجتماعی و اقتصادی زرتشتیان در دوره‌های گوناگون، تقویم، مهاجرت، زبان و ... به دست آوردم.

کسب اطلاعات در این موارد به من کمک نمود در دفعات بعدی مراجعه به میدان، پذیرفته و در نهایت به مراسم دینی و جشن‌های آنان دعوت شوم. بعد از گذشت مدت زمانی در شهر یزد به توصیه‌ی یکی از مطلعین میدانی، پژوهش و مطالعات در تهران را ادامه دادم. حضور در میان زرتشتیان تهران با آشنایی با ناهید، مسئول آدریان، همراه بود. در ابتدای صحبت و آشنایی خودم را معرفی کردم و از علائقم برای آشنایی بیشتر با فرهنگ زرتشتیان گفتم. گرچه اوایل آشنایی مرا به مطالعه کتب مرتبط تشویق می‌کرد اما رفته‌رفته صحبت‌هایش بیشتر شد و برایم در مورد گاهشماری و جشن‌های دینی‌شان گفت. همین موضوع باعث توجه بیشتر من به اهمیت گاهشماری شد.

از منظر روش‌شناختی، تغییر و تحولات مردم‌نگاری از تمرکز بر یک میدان به سمت مطالعه چند میدان، مطالعه دو شهر یزد و تهران را ممکن می‌ساخت. در سنت تک‌میدانی، مردم‌نگار با تمرکز بر یک میدان، مطالعات مردم‌نگاری خود را با مشاهده مشارکتی تکمیل می‌کند و با استفاده از داده‌های آرشیوی و تطبیق داده‌های به‌دست آمده با نظریات کلان، مردم‌نگاری آن میدان، فرهنگ و تغییرات آن را پیگیری می‌کند؛ اما مردم‌نگاری چندمکانه این امکان را می‌دهد که جریان معانی فرهنگی، ابژه‌ها، اشیا، هویت‌های فرهنگی و افراد را که در بستر فضا-زمان پخش شده‌اند، مورد مطالعه قرار دهیم (Marcus, 1995:96)؛ بنابراین، روش پژوهش مطالعاتی مبتنی بر مردم‌نگاری چندمکانه شد.

در مدت انجام مطالعات میدانی، بدین دلیل که مشارکت‌کنندگان تمایلی به ضبط صحبت‌هایشان نداشتند، از دفترچه یادداشت و نوشتن نکات کلیدی استفاده کردم و در مواقعی که استفاده از دفترچه یادداشت ممکن نبود از تکنیک حفظ کردن استفاده کردم. بدین صورت که مطالب گفته‌شده را بارها در ذهن تکرار می‌کردم و بلافاصله بعد از بازگشت به منزل تمام مطالب در دفترچه یادداشت می‌نوشتم. با توجه به این که در روش‌های کیفی به‌طور عام و مردم‌نگاری به‌طور خاص، فرآیند تحلیل داده‌ها از فرآیند جمع‌آوری داده‌ها جدا نیست (Hammersley & Atkinson, 2007: 158). هم‌زمان با جمع‌آوری داده‌های میدانی و اسنادی و مطالعه داده‌ها، فرآیند تصمیم‌گیری برای طبقه‌بندی

و تحلیل داده‌ها و چگونگی نگارش آن را آغاز کردم. فرآیند تحلیل داده‌ها شامل رفت و برگشت میان داده‌های میدانی و اسنادی و ورود مجدد به میدان و ادامه مطالعات اسنادی می‌شد تا در نتیجه به مفاهیم کلی مطالعه حاضر سیر تاریخی گاهشمار، بر ساخت هویت زرتشتی و بر ساخت هویت ملی دست یافتم.

شرح جایگاه محقق در میدان، نحوه انتخاب مشارکت کنندگان و شیوه گردآوری اطلاعات و کنترل اعضا ابزارهایی برای تأمین روایی پژوهش حاضر بودند. در روش کنترل اعضا، پژوهشگر از نظریات مشارکت کنندگان در مورد درستی یافته‌ها و تفاسیر پژوهش اطلاع می‌یابد (Creswell, 2007: 208)؛ بنابراین، بعد از نگارش، یافته‌ها را در اختیار مشارکت کنندگان تحقیق قرار دادم تا در مورد درستی یافته‌ها اطلاع یابم. در پژوهش حاضر، برای رعایت قواعد اخلاقی، از ابتدا خود را به عنوان محقق معرفی نمودم. همچنین انجام مصاحبه و حضور در مراسم، ضبط مصاحبه و نگارش آن منوط به اجازه مشارکت کنندگان پژوهش بود. به منظور رعایت حریم شخصی و اصول اخلاقی، از اسامی مستعار برای مشارکت کنندگان پژوهش استفاده کردم. در جدول زیر مشخصات مشارکت کنندگان پژوهش را آوردم.

جدول ۱. مشخصات مشارکت کنندگان پژوهش

Table 1. The information of informants in research

ردیف	نام مستعار	سن	شغل
۱	کامران	۶۵	موبدیار و بازنشسته
۲	بهمن	۵۵	موبدیار
۳	ایران	۷۵	خانه‌دار
۴	پروانه	۴۵	خانه‌دار و خیاط
۵	ناهید	۴۶	کارمند بیمارستان
۶	بهرام	۶۵	کارمند بازنشسته
۷	سیروس	۵۰	معلم بازنشسته
۸	ناهید	۶۵	مسئول آدریان

یافته‌های تحقیق

سیر تاریخی تغییر گاهشماری^۱ زرتشتیان

بررسی سیر تاریخی گاهشماری زرتشتیان نشان می‌دهد این گاهشماری، سیستمی برای محاسبهٔ زمان و وسیله‌ای برای نظم دادن به زندگی عبادی بوده است (Boyce, 2005:1). در واقع، گاهشماری زرتشتیان بر متون پهلوی و کتاب اوستا استوار بوده است (Niechcial, 2019:36).

در دوران هخامنشی، گاهشماری ایران باستان شامل دوازده ماه سی روزه بود؛ بنابراین، نیاز به اجرای کیسه داشت تا با سال خورشیدی همسانی یابد از این رو هر شش سال یک‌بار، ماهی اضافه بر ماه‌های دوازده‌گانه به‌عنوان ماه سیزدهم بر سال افزوده می‌شد. بر مبنای سنگ‌نوشته‌های دورهٔ هخامنشی و بیستون، نام ماه‌های دوازده‌گانهٔ گاهشماری در این دوره به ترتیب عبارت است از: آدوکاآنیشا، توراوه‌ارا، تایگرسی، گرمپدا، تورنسی، خاروپاشیاش، بگ‌بادی، ورکزنه، آسری‌بادی، انامک، زمیمه، وی‌یخن (Amouzgar, 2002:22).

به باور برخی دانشمندان، این گاهشماری و نام اوستایی ماه‌ها نخست در ایران شرقی مورد قبول قرار گرفته و اجرا شده است و در دوران اشکانی و سلوکی در ایران غربی نفوذ کرد. در این گاهشماری زرتشتی، سال دوازده ماه سی روزه دارد. هر ماه به نام ایزد^۲ یا امشاسپندی^۳ (بهمن، اردیبهشت، شهریور، اسپندامذ، خرداد، امرداد) است. پنج روز باقیمانده

---

۱. در مطالعهٔ حاضر، از واژهٔ گاهشماری به جای تقویم استفاده شده است. دلیل این امر آن است که جامعهٔ زرتشتی به استفاده از واژهٔ گاهشماری تأکید دارند و دلیل آنان استفاده از زبان فارسی است که خود از مولفه‌های هویت‌سازی است.

۲. مرتبه بعد از امشاسپندان یَزْتَه‌ها (ایزدان) به معنای موجودات پرستیدنی و ستودنی قرار دارند. وجود ایزدان نباید این باور را به ذهن القا نماید که آیین زرتشت را آیینی معتقد به خدایان متعدد بدانیم. بنابر یشت‌ها فرشتگان بزرگ (امشاسپندان) و فرشتگان کوچک (ایزدان) همه آفریده و همکار خدا هستند (Mehr, 2008:411).

۳. در واقع امشاسپندان فروزه‌های اهورامزدا هستند. امشاسپندان (با نام‌های بهمن، اردیبهشت، شهریور، سپندارمذ، خرداد و امرداد) در عالم معنوی نمودگار قوه‌های مجرد و در عالم مادی نماینده و حمایت‌کنندهٔ آفرینش‌های اهورامزدا هستند (Zaehner, 2005:216).

به نام پنج روز بهیزک (اندرگاه یا پنجه دزدیده یا تروفته) به پایان ماه دوازدهم اضافه می‌شود. هفته به صورت متداول امروز در گاهشماری زرتشتی وجود نداشته است. ترتیب روزها در این گاهشماری با مسائل آیینی ارتباط مستقیم دارد. سی روز ماه زرتشتی به چهار بخش (دو هفت روز و دو هشت روز) تقسیم می‌شود. در آغاز هر کدام از این چهار بخش، نام اهورامزدا یا صفت و لقب او (دی) دیده می‌شود. برای این که روزهای «دی» با یکدیگر اشتباه نشوند آن‌ها را با نام روز بعد مشخص می‌کنند. در نام‌گذاری روزهای ماه نیز فلسفه و ترتیب خاصی دیده می‌شود: بخش اول؛ هفت روز است در رأس آن نام اهورامزدا و به دنبال آن نام شش امشاسپند به این ترتیب، اهورامزدا، بهمن، اردیبهشت، شهریور، اسفند، خرداد، امرداد می‌آید. بخش دوم؛ هفت روز است. لقب اهورامزدا در رأس آن قرار دارد و بعد از آن، نام ایزدانی است که پدیده‌های طبیعت را نشان می‌دهند. ترتیب این نام‌ها عبارت از دی به آذر، آذر، آبان، خور، ماه، تیر، گوش است. بخش سوم؛ هشت روز را در برمی‌گیرد با نام دی به مهر شروع می‌شود و نام دیگر روزها عبارت از مهر، سروش، رش، فروردین، ورهرام، رام، باد است. بخش چهارم؛ هشت روز دارد و با نام دی به دین شروع می‌شود و نام دیگر روزها عبارت از دین، آرد، اشتاد، آسمان، زامیاد، مانتره‌سپند، انارم است. (Amouzgar, 2002:25-31).

با تأسیس سلسله ساسانی، اردشیر و تنسّر برای برپایی حکومتی مقتدر دست به یک سری اقداماتی زدند. اصلاحات مرتبط با گاهشماری از جمله این اقدامات بود؛ بنابراین، در این دوران دو مرتبه اصلاحاتی در گاهشماری صورت گرفت و دومین اصلاح گاهشماری با رویکرد دینی انجام شد (Boyce, 2007:237, Boyce, 2002:133-166). به‌عنوان مثال؛ از زمان اردشیر ساسانی نام بخش‌های گاتاها بر پنج روز اضافی پایان سال اضافه گردید (Boyce, 2002:130). آمیختگی گاهشماری با مذهب، تغییر در آن را برای عوام مردم دشوار می‌ساخت. به‌عنوان مثال؛ تغییر گاهشماری دینی زرتشتیان در دوران ساسانیان با مقاومت‌هایی از سوی مردم همراه بود و هرگاه مردم مجبور به تغییر گاهشماری می‌شدند مراسم دینی را دو مرتبه انجام می‌دادند، یک مرتبه مطابق با گاهشماری سنتی و مرتبه دیگر

مطابق با گاهشماری اصلاحی (Boyce, 2002).

تغییرات در گاهشمار در دوران بعد از ورود اسلام به ایران ادامه داشت. این تغییر زمانی رخ داد که کیخسرو در هند تحت تأثیر بحث‌های گاهشماری فصلی قرار گرفته بود و پذیرش آن را مطلوب و وسیله‌ای برای هماهنگ کردن محاسبات زرتشتی با یک گاهشماری جدید ملی یافت. وی سهراب کیانیان ساکن یزد و سروروشیان، رئیس انجمن زرتشتیان کرمان را متقاعد کرد و در نهایت در سال ۱۳۱۷ شمسی پس از سال‌ها استدلال، اصلاح طلبان گاهشماری فصلی را با نام گاهشماری باستانی به تمام زرتشتیان ایرانی قبولاندند. قبولاندن این گاهشماری به مردم یزد که بسیاری از آن‌ها فکر می‌کردند استفاده از یک گاهشماری بیگانه و دنیوی برای ایام مقدسشان کاری اشتباه است با در دسر همراه بود و بعد از اندک زمانی تحت رهبری روحانی‌شان به گاهشماری قدیمی بازگشتند و از سال ۱۳۱۸ شمسی جامعه کوچک زرتشتی ایران دو گاهشماری داشت. از سال ۱۳۴۸ شمسی تهرانی‌ها و کرمانی‌ها نوروز دینی را در ماه فروردین (مارس) و اغلب یزدی‌ها در اواخر ماه تیر (ژوئیه) برگزار می‌کردند (Boyce, 2002:256). در دوران مطالعه میدانی‌ام اهمیت برگزاری مراسم نوروز دینی در اواخر ماه تیر در روستای مرزعه کلانتر میبد و برخی محلات شهر یزد را مشاهده کردم.

همچنان پیشنهادها برای اصلاح و تغییرات در گاهشماری زرتشتیان از سوی برخی از زرتشتیان خارج از ایران مطرح است. از موبدان خارج کشور، به دلیل وجود ناهماهنگی بین تقویم رسمی کشور و گاهشماری مزدیسنا پیشنهادی برای هماهنگ نمودن این دو گاهشماری مطرح می‌کند. وی درباره ناهماهنگی میان گاهشماری مزدیسنا و تقویم رسمی کشور گفت:

«روزهای اول هر ماه زرتشتی باید اورمزد نام داشته باشد ولی در تقویم خورشیدی اول فرودین، ۳۱ فروردین، ۳۰ اردیبهشت، ۲۹ خرداد، ۲۸ تیر، ۲۷ امرداد، ۲۸ شهریور، ۲۵ مهر، آبان، آذر، دی و بهمن را باید اورمزد بنامیم. پرسه تیرماه در پایان ماه خرداد واقع شده است و پرسه اسفند در ماه بهمن خورشید واقع شده است. جشن شهریورگان در ماه امرداد خورشیدی قرار گرفته است. شانزدهمین

روز هر ماه زرتشتی مهر نام دارد و کسی جشن مهرگان در روز دهم مهر ماه خورشیدی برگزار می‌شود. شب چله ایرانی که در بررسی نجومی باید روز ۳۰ آذر ماه باشد که طولانی‌ترین شب سال است و همه ایرانیان آن را پاس می‌دارند در تقویم زرتشتی انارام روز و آذر ماه در ۲۴ آذر شب چله است. جشن بهمن گان در ماه دی برگزار می‌شود. جشن اسفندگان در ماه بهمن واقع شده است.»

موبد برای جلوگیری از ناهماهنگی گاهشماری دینی زرتشتیان با تقویم رسمی کشور پیشنهادی برای اصلاح آن مطرح کرد. مطابق با نظر موبد گاهشماری جلالی که از زمان خیام ابداع شده است دقیق‌ترین نوع گاهشماری است و به جاست که با اصلاح در گاهشماری مزدیسنا نواقص آن برطرف شود. پیشنهاد موبد برای اصلاح گاهشماری بدین صورت است:

«شش ماه اول سال هر ماه سی و یک روز دارد در حالی که روزهای زرتشتیان سی روزه است در نتیجه تقویم خورشیدی یک روز اضافه دارد. این روز اضافه را زرتشتیان با واژه اورداد بنامند به جای این که ماه بعد یعنی دوباره روز اورمزد شروع شود. چون روز اضافی در فرهنگ گاهشماری اورداد نام دارد که هر چهار سال یک بار (سال کیسه) به نام روز ۳۰ از ماه اسفند (پس از ۵ روز پنجه) اضافه می‌کنیم از این واژه (اورداد) برای روزهای اضافی هر ماه در فصل بهار و تابستان استفاده کنیم؛ یعنی روز ۳۱ فروردین را روز اورداد از ماه فروردین بدانیم روز ۳۱ از ماه اردیبهشت را روز اورداد از ماه اردیبهشت و به همین ترتیب تا پایان شهریور و روز ۳۱ این ماه را نیز روز اورداد بنامیم. با این کار آغاز تمام ماه‌های ۱۲ گانه زرتشتی نیز از اورمزد شروع می‌شود و تا انارام روز پایان می‌یابد. با این کار و ابتکار و تغییر آن در گاهشماری سنتی، روزهای پرهیز از خوردن گوشت هر ماه در روزهای دوم، دوازدهم، چهاردهم و بیست و یکم ثابت خواهد شد، جشن دیگان در ماه آذر نخواهد شد، جشن مهرگان و سده هر دو روز مهر یعنی شانزدهمین روز هر ماه قرار می‌گیرد- پرسه اسفند ماه در ماه بهمن اجرا نخواهد شد و گاهشماری درست‌تری خواهیم داشت.»

موبد در شیوه اصلاح گاهشماری متوجه زمان مناسک پایان سال است و برای توجیه جامعه زرتشتیان در این باره توضیحاتی می‌دهد. مراسم پنج روز پایانی سال همان پنج‌وه که مهم‌ترین مراسم دینی است ممکن است در گاهشماری جدید زرتشتیان با ابهام همراه باشد. در این مراسم بنا بر سنت ارزشمند نیاکان که ده روز پایانی سال است به خانه تکانی بردازیم و به استقبال روان و فروهر در گذشتگان می‌رویم همچنین با خواندن آفرینگان گهنبار پنجمی در روزهای پایان سال به استقبال نوروز می‌رویم؛ اما در گاهشماری پیشنهادی همچنان سنت گاهنبار پنجمی با پر جاست، زیرا با هماهنگی جدید روز ۲۵ اسفند هر سال اشداد روز خواهد شد که همانند گاهنبار چهره پسته‌شهم گاه و ایاسرم گاه (گاهنبارهای چهره سوم و چهارم) گاهنبار پنجمه آخر سال (گاهنبار همس‌پت‌میدیم گاه) نیز در روزهای اشداد، آسمان، زامیاد و مانتره سپند و انارم (۲۵ تا ۳۰ اسفند خورشیدی) و هنگامی که ما اسفند ۲۹ روز خواهد بود از روز آرد تا مانتره سپند گاهنبار پنجمه بوده و برای یادآوری نام بخش‌های گائاهای اشوزرتشت (اهنود، اشتود، سپنته مد، وهوخشتره، وهیشتوییش) در سرایش آفرینگان خوانی گهنبار پنجمه از این اسامی نیز در همان روزهای گاهنبار بهره خواهیم گرفت.

پیشنهاد گاهشماری جدید مورد قبول انجمن موبدان و زرتشتیان ایران قرار نگرفت. موبد بهمن معتقد است گاهشماری جدید سنت ارزشمند پنجمه‌وه (گاهنبار پایانی سال در پنج روز پایانی، گاه گاتابیو) را نادیده می‌گیرد و اگر هدف از تغییر گاهشمار هماهنگی با تقویم رسمی است، چرا عکس آن رخ ندهد. مخالفت جامعه زرتشتی ایران با تغییر گاهشماری، نشانه اهمیت گاهشماری (تقویم) برای حفظ هویت گروهی است که در ادامه درباره آن توضیح داده می‌شود.

برساخت هویت زرتشتی

مطالعات میدانی را در روستای زرتشتی نشین شهر چم واقع در جنوب غربی استان یزد در سال ۱۳۹۵ آغاز کردم. هنگام ورود به روستا با پیرزن زرتشتی که لباس سنتی زرتشتیان (مکنی، لباس و شلوار) به تن داشت، برخورد کردم. از پیرزن زرتشتی که ایران نام داشت،

سؤالاتی در مورد دین زرتشت پرسیدم و وی دین زرتشت را بدین گونه معرفی کرد:
«بین ما اعتقاد داریم خدا، اهورامزداست، بعد از اون آمشاسپندان هستن، روزهای هفته ما هر یک اسمی داره، آتش مقدسه، آب، باد، خاک، آتش چهار آخشیح نام داره و مقدسه، ما وقف داریم...»

ایران در ادامه صحبت‌های خود گفت که ما هر ماه یک جشن داریم و درباره تعداد جشن‌های گاهشماری زرتشتیان چنین گفت:

«هر روز که اسم روز با اسم ماه یکی باشه ما جشن داریم، مثلاً روز فروردین از ماه فروردین، روز اردیبهشت از ماه اردیبهشت، روز خرداد از ماه خرداد، روز تیر از ماه تیر، روز امرداد از ماه امرداد، روز شهریور از ماه شهریور، روز مهر از ماه مهر، روز آبان از ماه آبان، روز آذر از ماه آذر، روز دی از ماه دی، روز بهمن از ماه بهمن، روز اسفند از ماه بهمن.»

در جشن‌های ماهیانه زرتشتیان مثل جشن آذرگان که در شهر یزد و تهران در آن شرکت داشتم مشاهده کردم که در این مراسم به قرائت اوستا می‌پردازند، شیرینی و خیرات بین شرکت‌کنندگان پخش می‌کنند و ایران در اولین روزهای کار میدانی در توصیف جشن‌های ماهیانه گفته بود:

«در جشن‌ها اوستا می‌خوانیم، آربونه^۱ می‌زنیم، خیرات می‌دهیم، دور هم جمع می‌شویم»

صحبت از تعداد جشن‌ها و تأکید بر آن در مصاحبه‌هایی که با زرتشتیان در شهر یزد، تهران داشتم تکرار شد به نظر آنان، برگزاری جشن‌ها رمز پایداری جماعت زرتشتی در طول سال‌های تاریخی سخت و دشوار بوده است. سیروس درباره اهمیت برگزاری جشن‌های

---

۱. آربونه سازی شبیه دف است که در لهجه یزدی به آن آربونه می‌گویند. اربانه به معنای استوانه کوچکی است که در قسمت بالای نورگیر ساختمان‌ها می‌ساختند و آربونه مأخوذ از همان اسم است (Montazeri, 2019:84).

برای حفظ جامعه زرتشتی چنین گفت:

«با پاسداشت این جشن‌ها و هم‌آزوری در آن‌هاست که تمام این سال‌ها دوام آوردیم. جشن‌ها رکن پایه و نماد هم‌آزوری جامعه زرتشتی است و باید آن‌ها را با بوق و کرنای رساتر و با شرکت پررنگ‌تر برپا داریم».

زرتشتیان در ادامه صحبت‌های خود متذکر می‌شدند که در دین زرتشتی سوگواری، گریه و شیون جایگاهی ندارد و برای تأکید برای گفته‌های خود ادامه می‌دادند که در دین ما برای مردگان جشن می‌گیرند. جشن فروردینگان که در روز فروردین از ماه فرودین، مطابق با ۱۹ فروردین تقویم رسمی، برگزار می‌شود در واقع جشنی برای مردگان است.

زرتشتیان برعکس مسلمانان در طول سال به آرامگاه نمی‌روند، تنها برای مراسم تدفین، جشن فروردینگان، مراسم پرسه همگانی در آرامگاه جمع می‌شوند. در روز مراسم تدفین از گریه و شیون خبری نیست و در کمال آرامش و با خواندن اوستا مراسم را برگزار می‌کنند. ناهید برادر جوانش را به دلیل بیماری از دست داده بود، دوست داشت هر پنج‌شنبه به آرامگاه برود ولی خانواده‌اش او را از این کار منع کرده بودند. پروانه که در فاصله زمانی دو سال اول مادر و بعد پدرش را از دست داد، گفت:

«غم خیلی بزرگی داشتم، گریه می‌کردم، تنها شده بودم ولی اطرافیان به من می‌گفتند این کار را نکن، گناه دارد، روان آنان در عذاب است. آن روزها من عذاب می‌کشیدم از این که حس می‌کردم با گریه روح پدر و مادرم را اذیت کردم، خودم در عذاب بودم، ولی به نظرم این اتفاقات بیشتر به فرهنگ ارتباط دارد تا دین».

اما بسیاری از زرتشتیان معتقدند که گریه و شیون در دین زرتشت جایگاهی ندارد و اگر در حال حاضر زرتشتیان می‌خواهند به آرامگاه بروند یا گریه و رازی کنند بدین دلیل است که تحت تأثیر فرهنگ اکثریت قرار گرفتند و این اتفاقات مخالف با اصل آموزه‌های آشوزرتشت است. مطابق با کتاب اوستا، کالبد یک انسان زنده از چهار قسمت تن، جان، فروهر، روان تشکیل شده است. تن به زبان اوستایی تنو خوانده می‌شود و شامل همه

اعضای بدن درونی و بیرونی است. پس از مرگ روان و فروهر کالبد انسان را ترک می‌کنند و فقط تن باقی می‌ماند. جان به زبان اوستایی آهو و در پهلوی آخو گفته می‌شود و قوه‌ای است که تن را به جنبش و کار وا می‌دارد، دست طبیعت و قدرت الهی اعضا و جوارح بدن ما را چنان استادانه آفریده و به هم مربوط نموده که با هوایی که تنفس می‌کنیم و خوراکی که می‌خوریم، قوه تحرکی در آنها پیدا می‌شود و بدن را به حرکت و کار درمی‌آورد. فروهر در اوستا فروشی و در زبان پهلوی فرَوهر گفته می‌شود به معنی ذره‌ای از ذرات نور الهی است که در بدن هر یک از ما به ودیعت گذاشته شد تا در زندگی راهنمای ما به سوی پیشرفت باشد. روان واژه اوستایی آن اروان و به معنی روح است، روح وجودی زنده است در بدن که همه کارهای روزانه ما اعم از خوب و بد، زشت و زیبا از او سر می‌زند و مسئولیت کلیه اعمال با اوست. بعد از مرگ، تن تجزیه می‌شود، جان قوه تحرک است و مانند سایر قوا، آغاز و انجامی دارد، فروهر، ذره‌ای از ذرات نور خدا است و بعد از مرگ راه بالا را پیش گرفته و به منبع اصلی خود یعنی احدیت می‌پیوندد، روح ابدی، همیشگی، فناپذیر است و از بین نمی‌رود (Azargoshab:1973:194-200).

پژوهشگران زرتشتی شادی را جزئی از فرهنگ ایرانی می‌دانند که زرتشتیان آن را تا به امروز حفظ نمودند، فرهنگ ایرانی زرتشتی، فرهنگ شادی است. فرهنگ سوگواری، فرهنگ غیرایرانی است. زرتشتیان برخلاف دیگر مردمان که دنیا را خوار می‌شمردند و تنها به فکر آخرت هستند و بیشتر روزهای سال را در غم و سوگواری به سر می‌برند، گیتی و مینو را باهم خواستار بودند و یکی را فدای دیگری نمی‌کردند. آنان عقیده داشتند که کار و کوشش همراه با شادی و سرور منجر به تقویت قوای روحی می‌شود. برای همین ایرانیان باستان جشن‌هایی را در طول سال ترتیب داده بودند و در آن جشن‌ها به سرور، آواز، دست‌افشانی و پایکوبی می‌پرداختند (Meh, 2008:70, argoshab:1973:22). زرتشتیان ایران با حفظ گاهشماری زرتشتی و مناسک جشن در واقع وارثان فرهنگ ایرانی به‌عنوان یک فرهنگ شاد هستند.

از دیگر سو، گاهشماری زرتشتیان در تقابل با تقویم رسمی کشور که مناسبت‌های جدید مطابق با هویت شیعی به آن اضافه می‌شود در گاهشماری زرتشتیان، جشن مطابق با مناسبت‌های ملی و دینی به آن اضافه می‌گردد. در نتیجه جشن‌های گاهشماری سنتی که رو به فراموشی بود، تقویت می‌شوند. موبدی در خارج از کشور درباره‌ی تلاش برای حفظ مراسم جشن‌ها گفت:

«طبق گاهشماری قدیمی الآن ۲۷ فروردین هیرمبا را برگزار می‌کنند؛ و در ماه بهمن فعلی جشن مهر ایزد را می‌گیرند اون زمان حدود ده دوازده سال پیش ما خیلی تلاش کردیم که آتش بوم که در تیر ماه برگزار می‌شده در بهار هم انجام شود. ما اون موقع‌ها خیلی کارها کردیم.»

زرتشتیان علاوه بر برجسته کردن مراسم جشن‌های ماهیانه و تجدید جشن‌های گاهشماری قدیمی، مناسبت‌های دیگری مثل جشن انار را برگزار می‌کنند. جشن انار از سال ۱۳۹۷ با همراهی سازمان میراث فرهنگی در روستای زرتشتی‌نشین مبارکه که هدف گردشگری است، برگزار می‌شود. مراسم جشن از ورودی روستا شروع شد و تا محل درخت دوسرو ادامه داشت. زنان زرتشتی با لباس‌های رنگین و با اربونه (دایره) زدن جشن را شروع کردند و بازدیدکنندگان با دست زدن و شعر خواندن درباره انار به همراه آنان تا درخت دو سرو رفتند. نزدیک درخت دوسرو برای استراحت توقف کردند. سرپرست یکی از گروه‌های میهمان به روی سکو رفت و درباره تاریخ روستا، جشن انار صحبت کرد و از زرتشتیان برای این که فرصت حضور در جشن انار را فراهم کرده بودند تشکر کرد. وی از زرتشتیان خواست درباره مراسم خود صحبت کنند در آن وقت زرتشتیان حاضر در روستا یک‌صد گفتند: «ما هر ماه یک جشن داریم و شادی می‌کنیم». این گونه معرفی دین و تأکید بر شادی، نشانه تأکید بر گاهشماری برای ساخت هویت آرمانی زرتشتی است به عبارتی، گاهشماری زرتشتیان همراه با جشن‌های ماهیانه و فصلی، تجدید جشن‌های قدیمی و برگزاری جشن‌های جدید تلاش می‌کند هویت آرمانی متمایزی (جشن و شادی) به جامعه زرتشتی بدهد که این هویت با هویت تقویمی رسمی که یادآور مناسبت‌های اسلامی/شیعی

است، تفاوت دارد (Fozi, 2011, Sorooshfar, 2019). در واقع تأکید بر جشن و شادی در دین زرتشت آرمان‌های فرهنگی است که در رفتار و گفتار زرتشتیان تکرار می‌شود و در نتیجه هویت خود را با آن تعریف می‌کنند؛ اما این هویت در برابر با هویتی که تقویم رسمی نشان‌دهنده آن است (هویت شیعی) تعریف می‌شود و نسل به نسل انتقال می‌یابد؛ بنابراین در ایران پساانقلاب گاهشماری زرتشتیان رکن اصلی خودآگاهی جمعی است (Niechcial:2019). به عبارتی گاهشماری زرتشتیان نه تنها یادآور مراسم دینی شامل نام خداوند، امشاسپندان، ایزدان، مناسبت‌ها و مراسم دینی مثل نیایش روزانه، پرهیز از نخوردن گوشت در روزهای بهمن، ماه، گوش، رام؛ زمان برگزاری ۶ چهره گاهنبار؛ زمان حضور همگانی در نیایشگاه‌ها؛ برپایی زادروز و درگذشت اشوزرتشت؛ زمان برگزاری پرسه همگانی؛ تاریخ جشن‌های ملی و ماهیانه است بلکه با گاهشماری هویت آرمانی زرتشتی که همان تأکید بر فرهنگ شادی است ساخته می‌شود.

برساخت هویت ایرانی/ملی

زرتشتیان ضمن تأکید بر جشن و شادی در گاهشماری مزدیسنا برای برقراری پیوند ناگسستنی با هویت ملی/ایرانی به آن گروه از جشن‌های ماهیانه توجه دارند که بر هویت ملی ایرانی تأکید دارد. جشن سده، جشن تیرگان، گاهنبار پنجمی، جشن مهرگان نشانه پیوند ناگسستنی با هویت ایرانی-ملی هستند.

در مراسم آتش بوم، هم‌زمان با سپیده‌دم آخرین روز گاهنبار پنجمی (گاهنبار پایانی سال در اسفندماه و تیرماه) که در روستاهای چم و مرزعه کلانتر و برخی محلات شهر یزد برگزار می‌شود، شرکت کردم. زرتشتیان از شب قبل از شروع مراسم، هیزم جمع می‌کنم و سپیده‌دم به پشت بام می‌روند، آتش روشن می‌کنند، اوستا می‌خوانند و میوه‌ها را هنگام سرایش اوستا قاچ می‌کنند ایران درباره مراسم آتش بوم گفت:

«میگن فروهر مردگان به زمین میان و نیاز به خیرات و آرامش دارن ولی بابای من که برام شاهنامه می‌خوند می‌گفت وقتی جنگ ایران و توران تموم شده پادشاه برای خوشحالی از پیروزی و برای این که به مردم خبر بده به بالای کوه رفته و

آتش روشن کرده تا بقیه هم بفهمن جنگ تموم شده و با روشن کردن آتش شادی کنن».

این مراسم نشانه دیگری از اهمیت هویت ایرانی برای زرتشتیان است. جشن تیرگان، یادآور شجاعت و دلاوری آرش برای حفظ مرزهای ایران است. زرتشتیان در روز جشن تیرگان یعنی روز تیرایزد (مطابق با ۱۰ تیرماه تقویم رسمی) دستبندی به یاد آرش می‌بافند و به دست می‌بندند و تا روز باد ایزد (مطابق با ۱۹ تیرماه تقویم رسمی) این دستبند را به دستان خود نگه می‌دارند. در روز باد ایزد، در حالی که شعر «تیر برو باد بیا، غم برو شادی بیا، محنت برو روزی بیا، خوشه مرواری بیا» را می‌خوانند، این دستبند را به یاد تیر آرش به باد می‌دهند و همراه با آن آرزوی فزونی و نیکی برای ایران می‌خواهند. بهرام در این باره گفت:

«آرش برای خودش چیزی نخواست و هر چه انجام داد برای ایران بود ما زرتشتی‌ها هم همین کار را ادامه می‌دهیم».

تأکید بر ایران و هویت ایرانی، حفظ تمامیت ارضی ایران نشانه اهمیت ایران و هویت ایرانی برای جامعه زرتشتیان است. آنان تأکید می‌کنند که زرتشتیان اصالتاً ایرانی هستند و از سرزمین دیگری به ایران نیامدند.

همچنین جشن سده نه تنها زرتشتیان را به هویت ملی ایرانی ربط می‌دهد بلکه با تأکید بر کشف آتش توسط ایرانیان باستان به جامعه زرتشتی و تمام جامعه ایرانی یادآور می‌شود که ایران ملتی پیشرو و متمدن در قیاس با دیگر ملت‌ها بوده است.

زرتشتیان با تأکید بر جایگزینی جشن مهرگان به جای جشن ولنتاین به ایرانیان مسلمان یادآوری می‌کنند که فرهنگ ایرانی یک فرهنگ غنی و پربار است و اگر ما به اصل خود بازگردیم نیازی به اقتباس از فرهنگ بیگانه نداریم. در این راستا، موبد خورشیدیان، رئیس انجمن موبدان تهران، در نشستی با عنوان محبت و عطوفت در ادیان ابراهیمی پیشنهاد داد تا جشن ایرانی مهرگان جایگزینی برای جشن ولنتاین غربی شود چون در فرهنگ ایرانی مهر همراه با تعهد و پیمان است. جشن مهرگان از آن ایرانیان باستان و هجده کشور کنونی در

جهان است. مهرورزی و خردورزی دو موضوع مهمی است که خداوند در اختیار انسان قرار داده است تا با گسترش آن به خداوند نزدیک تر شویم و همه ادیان به آن نیاز دارند و جای تأسف دارد که جوانان ایران زمین ناآگاهانه با انتخاب جشن ولنتاین غربی، خود را محدود به مهرورزی به جنس مخالف کردند در صورتی که مهر و مهرگان ایرانی نماد مهر و تعهد به خود، خانواده، دیگر مردمان است.^۱

مطابق با نظر فوزی شعار جمهوری اسلامی ایران برای مبارزه با تهاجم فرهنگی، فرهنگ و آموزش غربی این امکان را به زرتشتیان می دهد که بر جشن های ملی-دینی زرتشتیان به عنوان جشن های ایرانی در برابر تهاجم غربی تأکید نمایند و جایگزین های ایرانی برای جشن های غربی بیابند (2011: 266). جایگزینی جشن مهرگان به جای روز ولنتاین غربی نمونه ای برای حفاظت از فرهنگ ایرانی در برابر فرهنگ غربی است. در اینجا گاهشماری مزدیسنا فرصتی برای زرتشتیان فراهم می آورد تا در برابر نگاه خیره دیگری بزرگ با تأکید بر شعار مبارزه با تهاجم فرهنگی غرب بتواند با معرفی خود به عنوان حافظان فرهنگی ایرانی به لذتی که از آن محروم شده است دست یابد. گاهشماری مزدیسنا مرزی میان زرتشتیان و گفتمان غالب ترسیم می کنند همچنین به گفتمان غالب یادآوری می کند رجوع به این گاهشماری توان مقابله با تهاجم غربی را به ایرانیان می دهد.

بحث و نتیجه گیری

تسلط بر زمان همواره مورد توجه صاحبان قدرت بوده است. تقویم به عنوان وسیله سنجش زمان راهی برای تسلط بر آن است. توجه به مناسبت های ملی، دینی، افزودن برخی مناسبت ها و تأکید یا کمرنگ جلوه دادن بعضی از آنان راهکاری برای تسلط بر زمان است. به عبارتی صاحبان قدرت با در اختیار گرفتن و تعیین سیاست هایی برای تقویم می توانند به بازتعریف هویت ملی کشور در راستای سیاست های هویتی خود پردازند. ایران در طول تاریخ معاصر خود در دوران پهلوی اول و دوم و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

1 <https://amordadnews.com/13209/>

شاهد تغییراتی در سیاست‌های تقویمی بوده است. این تغییرات مطابق با سیاست‌های حکومتی ناسیونالیستی در دوران پهلوی و اسلام شیعی در دوران بعد از پیروی انقلاب اسلامی صورت گرفته است؛ اما باید توجه نمود که تقویم‌های رسمی همیشه مورد توجه گروه‌های گوناگون جامعه نبوده است. به عنوان مثال؛ گروه‌های اقلیت دینی ساکن در ایران مطابق با مراسم و مناسک مذهبی خود، تقویم‌هایی مختص به خود دارند. زرتشتیان، به عنوان یک گروه فرهنگی-مذهبی با توجه ویژه به گاهشماری (تقویم) خود سعی در بازتعریف هویت زرتشتی/ایرانی دارد. در واقع، گاهشماری با تأکید بر مناسبت‌های دینی-مذهبی زرتشتیان قصد دارد به بازتعریف هویت دینی زرتشتیان در ایران معاصر پردازد. گاهشماری زرتشتیان برای آنان یادآور اعتقادات و مناسبت‌های دینی مثل نام خداوند، امشاسپندان، ایزدان، مناسبت‌ها و مراسم دینی مثل نیایش روزانه، پرهیز از نخوردن گوشت در روزهای بهمن، ماه، گوش، رام؛ زمان برگزاری ۶ چهره گاهنبار؛ زمان حضور همگانی در نیایشگاه‌ها؛ برپایی زادروز و درگذشت اشوزرتشت؛ زمان برگزاری پرسه همگانی؛ تاریخ جشن‌های ملی و ماهیانه است. گاهشماری با یادآورهای دینی در واقع تلاش می‌کند هویت آرمانی زرتشتی را بسازد این هویت آرمانی که در گاهشماری نشان داده شده است در زندگی روزمره زرتشتیان، گفتار و رفتار آنان تکرار می‌شود و به عنوان الگوهای ایده‌آل فرهنگی آن را درونی می‌کنند در نتیجه، هویت‌یابی نمادین که آرمان‌های فرهنگی هستند شکل می‌گیرد؛ اما این گاهشماری در کنار تأکید بر مراسم مذهبی-دینی زرتشتیان به برگزاری جشن‌های ماهیانه و فصلی، تجدید جشن‌های قدیمی، برگزاری جشن‌های جدید (جشن انار) توجه ویژه دارد. به عبارتی، گاهشماری مزدیسنا با تأکید بر مناسبت‌های شاد و ملی (جشن تیرگان، گاهنبار پنجمی و مراسم آتش بوم) وجه دیگری از هویت زرتشتی را می‌سازند. این بخش از گاهشماری تأکید می‌کند که هویت زرتشتی آرمانی چیست و زرتشتی ایده‌آل چه هویتی دارد؟ مطابق با این برساخت از هویت، زرتشتیان به سوگواری نمی‌پردازند و حتی برای مردگان خود جشنی برگزار می‌کنند؛ اما گاهشماری زرتشتیان تنها به برساخت هویت زرتشتی توجه نشان نمی‌دهد و با تأکید بر جشن‌هایی مثل تیرگان،

مهرگان، سده به اهمیت ایران و مرزهای ایران و حفظ هویت ایرانی در کنار هویت زرتشتی اشاره می‌کند. حفظ فرهنگ ایرانی برای زرتشتیان به مثابه نقطه امنی است که به آنان اطمینان و قوت قلب می‌دهد تا هویت جامعه خود را بسازند. در این راستا، زرتشتیان معتقدند فرهنگ ایرانی و مناسبت‌هایی مثل جشن مهرگان، فرهنگ غنی و پربراری است که اگر به آن بها داده شود دیگر جوانان ما به سمت جشن‌ها و مراسم غربی جذب نمی‌شوند. به عبارتی، دال وارث فرهنگ ایران بودن به مثابه نقطه امنی است که به زرتشتیان اعتماد و اطمینان لازم را پذیریش در جامعه ایرانی می‌دهد.

تشکر و سپاسگزاری

در پایان لازم می‌دانم تشکر و قدردانی خود را از جامعه زرتشتیان شهر یزد و تهران داشته باشم که من را در جمع خود پذیرفتند و صبورانه به سؤالاتم پاسخ می‌دادند.

تعارض منافع

تعارض منافی در این پژوهش نیست.

ORCID

Fariba Seddighi <https://orcid.org/0009-0001-0066-2659>

References

- Abrahamian, Ervand. (2003). *A History of Modern Iran*. Translated into Persian by Mohammdd Ebrahim Fattahi. Tehran: Ney Publication
- Amanat, Mehrdad. (2011). *Jews Identities in Iran: Resistance and Conversion to Islam and Baha'i faith*. London: I.B. Tauris & Co Ltd.
- Amouzgar, Jaleh. (2002). A simple report of the calendar in ancient Iran. *Bokhara Journal*. Volume 24, pp. 20-37. [in persain]
- Arabestani, M. (2004). *Taamidian Gharib: an anthropological study on the religiosity of the Mandaean Sabeans*. Tehran: Afkar Publication.
- Arabestani, M. (2018). *Desire to Leave: Emigration in the Iranian Intersubjectivity*. Tehran: Research Center for Culture, Art and Communication Publication.
- Azargoshab, Ardashir. (1973). *Zoroastrian religious ceremonies and customs*. Tehran: Faravahar Publication.
- Baghi, Emadeddin. (2004). *The birth of a revolution: the background and factors of the revolution*. Tehran: Carae Publication.
- Barrett, Stanley R. (2008). *Anthropology: a student's guide to theory and method*. Translated into Persian by: Shahedeh Saeedi. Teharan: Cultural Research Bureau.
- Baussant, Michèle. (2013). Etranger san remission? Etre juif d'Egypte. *Ethnologie française*. Vol 43. PP: 671-678
- Bekerman, Zvi. Kopelowitz, Ezra. (2008). *Cultural Education-Cultural Sustainability: Minority, Diaspora, Indigenous and Ethno-Religious Groups in Multicultural Societies*. Routledge: New York and London
- Bennett, Andy. (2007). *Culture and Everyday life*. Translated into persian by Liela Goafshani & Hasan Chavoshyan. Tehran: Akhtaran Publication.
- Blaikie, Norman. (2013). *Designing Social Research*. Translated into Persain by Hasan Chavoshyan. Tehran: Ney Publication.
- Boyce, Mary. (1969). *Zoroastrianism: a collection of three essays by Prof. Kaibar, Prof. Asmussen, Mary Boyce*. Translated into Persian by Ferydoon Vahman. Tehran: Bonyad Farhang Publication.
- Boyce, Mary. (1988). *Zoroastrian: Its Antiquity and Constant Vigour*. Translated into Persian by Homayoon Sanaetizadeh. Tehran: Safalishah Publication.
- Boyce, Mary. (2007) *The ancient religion of Zoroastrianism and its enduring power. Translated into Persian by Abolhasan Tahami*. Tehran: Negah Publication.
- Boyce, Mary. (2005). "Further on the calendar of Zoroastrian feasts". *British Institute of Persian Studies*. Vol:43. PP:1-38.
- Boyce, Mary. (2002). *Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices*.

- Translated into Persian by Askar Bahrami. Tehran: Ghoghnoos Publication.
- Bracher. Mark. (1993). *Lacan, Discourse, and Social Change: A Psychoanalytic Cultural Criticism*. New York: Cornell University Press.
- Creswell. W. John (2007) *Qualitative & Inquiry Research Design Choosing Among Five Approaches*. London: Sage Publication.
- Ebraharian, Ervand. (2008). *A history of modern Iran*. Translated into Persian by Mohammad Ibrahim Fattahi. Teharan: Ney Publication.
- Erikson, Trond. Berg. (2003). *History of time. Translated into Persian: Ardashir Esfandyari*. Teharan: Porsesh Publication.
- Fazeli, N. Rasooli, M. (2013). Investigating the relationship between intercultural interaction and citizenship: anthropological research in Tehran Armenians. *Iranian Journal of Anthropological Research*. Volume 2, pp.7-27. [In Persian]
- Fischer, Max Jonathan. Michael. (1973). *Zoroastrian Iran Between Myth and Praxis. A Dissertation for The Degree of Doctor of Philosophy*. Department of Anthropology. Chicago, Illinois.
- Fozi, Navid. (2011). *An Alternative Religious Space in SHI'A IRAN: Socio-Cultural Imaginaries of Zoroastrians in Contemporary Tehran*. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy.
- Fozi, Navid. (2011). *An Alternative Religious Space in SHI'A IRAN: Socio-Cultural Imaginaries of Zoroastrians in Contemporary Tehran*. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy.
- Groark.P. Kevin. (2019). "Freud among the Boasians: Psychoanalytic Influence and Ambivalence in American Anthropology". *Current Anthropology*. Volume 60. Number 4. PP: 1-30
- Hammersley, Martyn. Atkinson, Paul (2007) *Ethnography: Principles in practice*. New York: Routledge.
- Marcus. E. George. (1995). "Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography". *Annual Review of Anthropology*. Vol. 24. PP: 95-117.
- Mehr, F. (2008). *A new view of an ancient religion In the collection of essays on the life and thought of Zoroaster by Ali Dehbashi*. Tehran: Afkar Publication.
- Mehr, F. (2008). *A new view of an ancient religion: Zoroastrian philosophy*. Tehran: Jami Publication.
- Moeen, M. (2000). *Persian Culture*. Volume 1. Tehran: Amirkabir Publication.
- Momeni, S. Shariati, S. (2018). *A Sociological Study of Zoroastrians*

- Visibility as a Religious Minority in the Public Space of Tehran.* Iranian Journal of Sociology. Volume 18, pp.60-85. [In Persian]
- Montazeri, Y. (2019). *Research on araboneh instrument.* Yazd Culture. Volume 1, pp. 82-95. [In Persian]
- Paulina Niechcial (2019). "Calendar as an Identity Marker of the Zoroastrian Community in Iran". *Iran and Caucasus.* 23. PP:35-49
- Rasoli, Mohammad. (2015). The Study of Out-Group Relations of The Diasporic Armenians Through Collective Memory. *Journal of Social Science.* Volume 22, pp.313-368. [In Persian].
- Sa'ad, Salloum. (2013). *Minorities in Iraq: memory, identity & challenges. Translation into English: The Syrian Euroean Documentation Center.* Masarat: Baghdad.
- Sabouri, L. (2009). *Analyzing the concepts of purity and impurity in Zoroaster's culture, a case study in Tehran.* MA Thesis in Anthropology. Faculty of Economic and Social Science. Bu-Ali University.
- Saffari, F. (2018). *Continuity of Khajoundi identity in Kalardasht.* MA in Anthropology. Faculty of Social Science.
- Sanasarian, Eliz. (2000). *Religious Minorities in Iran.* Cambridge: Cambridge University.
- Serajzadeh, H. Momeni, S. Darvishi, H. (2017). Sociological Study of Social Life of Zoroastrian in City of Tehran as a Religious Minority. *Quartely of Social Studies and Research in Iran.* Volume 7, pp. 497-522. [In Persian]
- Shahryari. Mahshid. (2019). *Mehrgan celebration should replace Valentine* (<https://amordadnews.com/13209/>).
- Shariati, S. Sorousfar, Z. (2017). A Study of Politics of Time in Iran's Calendar after the Islamic Revolution. *Quartely of Social Studies and Research in Iran.* Volume 6, pp.67-89. [In Persian]
- Sorooshfar, Z. (2019). *Time in prison: Examining calendar politics in the years after the Islamic revolution.* Tehran: Arma Publication.
- Sorousfar, Z. Bastani, S. Mousavi Khameneh, M. (2021). *Memory and Identity (Study of Informal Calendars in Post Revolutionary years).* Volume. 17, pp.39-66. [In Persian]
- University of Tehran.
- Yalom, E. (2010). *When Nietzsche Wept. Translated into Persian by Sepide Habib.* Tehran: Ghatre Publication.

Zaehner, Ch, Robert. (2005). *Zarvan or the mystery of Zoroastrianism. Translated into Persian by Tymoor Ghaderi*. Tehran: Amirkabir Publication.

استناد به این مقاله: صدیقی، فریا. (۱۴۰۲). گاهشماری؛ نشانه‌ای برای بازتعریف هویت زرتشتیان: مطالعه موردی جامعه زرتشتی در دو شهر یزد و تهران، فصلنامه علوم اجتماعی، ۳۰(۱۰۲)، ۳۱-۶۴.
DOI: 10.22054/qjss.2024.78128.2754

Social sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...